JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
JULIANE KOKOTT
1 päivänä heinäkuuta 2010 [1]

I Johdanto

1. Nyt käsiteltävä ennakkoratkaisupyyntö antaa unionin tuomioistuimelle tilaisuuden täsmentää tähänastista oikeuskäytäntöään uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä tehdyssä puitepäätöksessä 2001/220/YOS [2] esitetyn uhrin määritelmän osalta.

2. Riita-asiassa, jossa syyttäjäviranomainen on kieltänyt syytetyltä sovittelun järjestämisen rikosoikeudenkäynnissä, kansallinen tuomioistuin ottaa uudestaan esille kysymyksen siitä, voiko myös oikeushenkilö olla puitepäätöksessä tarkoitettu uhri. Sen toinen kysymys koskee sovittelumenettelyn konkreettista muotoa puitepäätöksen säännösten perusteella.

1 – Alkuperäinen kieli: saksa.

2 – Uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä 15.3.2001 tehty neuvoston puitepäätös (EYVL L 82, s. 1; jäljempänä puitepäätös 2001/220).

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A *Unionin oikeus*

3. Puitepäätöksen 2001/220 1 artiklan a alakohdan mukaan ”uhrilla” tarkoitetaan ”luonnollista henkilöä, joka on kärsinyt vahinkoa, mukaan lukien fyysinen tai henkinen vaurio, henkinen kärsimys tai taloudelliset menetykset sellaisista teoista tai laiminlyönneistä, jotka ovat vastoin jäsenvaltion rikoslakia”.

4. Puitepäätöksen 2001/220 1 artiklan e alakohdan mukaan ”rikosasioiden sovittelulla” tarkoitetaan ”uhrin ja rikoksen tekijän väliseen neuvotteluratkaisuun pyrkimistä ennen rikosoikeudenkäyntiä tai sen aikana toimivaltaisen henkilön välityksellä”.

5. Puitepäätöksen 2001/220 10 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Sovittelu rikosoikeudenkäynnin yhteydessä

1. Kunkin jäsenvaltion on pyrittävä edistämään rikosasioiden sovittelua sellaisten rikosten osalta, joita jäsenvaltio pitää tällaiseen soveltuvina.

2. Kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että uhrin ja rikoksentekijän välillä rikosasioiden sovittelun aikana tehdyt sopimukset voidaan ottaa huomioon.”

B *Kansallinen oikeus*

6. Unkarin rikosprosessilain (a büntetőeljárási törvény) 221/A §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Sovittelumenettelyä voidaan soveltaa epäillyn tai uhrin pyynnöstä ja heidän suostumuksellaan rikosoikeudenkäynneissä, jotka koskevat sellaisia henkilöön (rikoslain XII luku, I ja III osasto), liikenneturvallisuuteen (rikoslain XIII luku) tai omaisuuteen (rikoslain XVIII luku) kohdistuneita rikoksia, joista on säädetty enintään viiden vuoden pituinen vankeusrangaistus.

2. Sovittelumenettelyn tavoitteena on edistää rikosten seurausten hyvittämistä ja sitä, että epäilty toimii tulevaisuudessa lainmukaisesti. Sovittelumenettelyssä olisi pyrittävä siihen, että epäillyn ja uhrin välinen sopimus tehdään epäillyn tehokkaan katumisen perusteella. Sovittelumenettely järjestetään rikosoikeudenkäynnin aikana ainoastaan kerran.

3. Virallinen syyttäjä määrää omasta aloitteestaan taikka epäillyn, puolustuksen tai uhrin pyynnöstä asian käsittelyn lykkäämisestä korkeintaan kuuden kuukauden ajaksi sekä asiaa koskevan sovittelumenettelyn järjestämisestä,

a) jos syytteestä luopuminen tai tuomitsematta jättäminen on rikoslain 36 §:n perusteella mahdollista

b) jos epäilty tunnustaa tosiseikat esitutkinnan aikana, hyväksyy ja voi kantaa vastuun uhrin kärsimän vahingon korvaamisesta tai korvata uhrille muulla tavalla rikoksesta aiheutuneet haitalliset seuraukset

c) jos epäilty ja uhri ovat olleet yhtä mieltä sovittelumenettelyn järjestämisestä ja

d) jos rikoksen luonne, sen tekotapa ja epäilty henkilö huomioon ottaen oikeudenkäyntimenettelystä voidaan luopua tai jos on perusteltua olettaa, että tuomioistuin toteaa rangaistusta mitatessaan tekijän katuneen tehokkaasti.

– –

5. Todisteina ei voida käyttää epäillyn ja uhrien sovittelumenettelyn aikana antamia lausuntoja seikoista, jotka ovat menettelyn kohteena. Sovittelumenettelyn tulosta ei voida käyttää epäiltyä vastaan.

– –

7. Jos sovittelumenettelyssä päästään sovintoon ja asiassa on sovellettava rikoslain 36 §:n 1 momenttia, virallinen syyttäjä luopuu syytteestä; jos asiassa on sovellettava rikoslain 36 §:n 2 momenttia, virallinen syyttäjä nostaa syytteen. Jos epäilty on alkanut noudattaa sovittelumenettelyn tuloksena syntynyttä sopimusta, millä ei ole vaikutusta mahdollisuuteen määrätä rikosoikeudellisista seuraamuksista, virallinen syyttäjä voi lykätä syytteeseenpanoa yhden tai kahden vuoden ajaksi sellaisista rikoksista, joista on säädetty enintään kolmen vuoden vankeusrangaistus.”

7. Rikosprosessilain 266 §:n 3 momentin c kohdassa säädetään, että tuomioistuin voi lykätä asian käsittelyä sovittelumenettelyn järjestämisen vuoksi korkeintaan kuuden kuukauden ajaksi. Rikosprosessilain 307 §:ssä säädetään lisäksi, että menettelyä voidaan lykätä myös istunnon järjestämisen jälkeen.

8. Rikoslain (Büntető törvénykönyv) 314 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Henkilö, joka aiheuttaa Euroopan yhteisöjen talousarviolle vahinkoa, koska hän sellaisten tietojen osalta, jotka koskevat

a) tukia, jotka ovat peräisin Euroopan yhteisöjen hallinnoimista tai nimissä hallinnoiduista varoista,

b) maksuja, jotka suoritetaan Euroopan yhteisöjen hallinnoimaan tai nimissä hallinnoituun talousarvioon,

tekee perättömän ilmoituksen tai esittää valheellista, väärää tai väärennettyä tietoa sisältäviä asiakirjoja tai ei noudata kokonaan tai noudattaa riittämättömästi – ja näin erehdyttää toista – tiedotusvelvollisuuttaan, syyllistyy rikokseen, josta voidaan määrätä enintään viiden vuoden vankeusrangaistus.

2. 1 momentin nojalla on rangaistava myös henkilöä, joka käyttää hyväkseen muuhun kuin hyväksyttyyn tarkoitukseen

a) tukea, johon viitataan 1 momentin a kohdassa,

b) etua, joka liittyy 1 momentin b kohdassa tarkoitettuun maksuun.”

9. Rikoslain 318 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Henkilö, joka laittoman edun tavoittelun vuoksi erehdyttää toisen henkilön tai pitää häntä väärässä uskossa ja aiheuttaa siten vahinkoa, syyllistyy petokseen.

– –

4. Tällaisesta rikoksesta on tuomittava enintään kolmen vuoden vankeusrangaistus, jos

a) petos aiheuttaa huomattavaa vahinkoa

––”

10. Rikoslain 138/A §:ssä säädetään seuraavaa:

”Tätä lakia sovellettaessa – – vahinko on

– –

b) huomattava, jos sen määrä ylittää 200 000 Unkarin forinttia (HUF) mutta ei ylitä 2 000 000 HUF:a.”

11. Rikoslain 36 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Rangaistusta ei tule määrätä henkilölle, joka maksaa sovittelumenettelyn yhteydessä uhrille korvauksen henkilöön (rikoslain XII luku, I ja III osasto), liikenneturvallisuuteen (rikoslain XIII luku) tai omaisuuteen (rikoslain XVIII luku) kohdistuneen sellaisen rikoksen vuoksi, josta on säädetty enintään kolmen vuoden vankeusrangaistus, tai joka korvaa muulla tavoin rikoksesta aiheutuneet haitalliset seuraukset.

2. Edellä 1 momentissa tarkoitetuista rikoksista voidaan jättää tuomitsematta, jos

rikoksentekijä maksaa uhrille korvausta sovittelumenettelyn yhteydessä vahingosta, joka on aiheutettu sellaisella rikoksella, josta on säädetty enintään viiden vuoden vankeusrangaistus, tai jos hän korvaa muulla tavoin rikoksesta aiheutuneet haitalliset seuraukset."

12. Rikoslain 314 §:n 1 momentissa tarkoitetusta Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen loukkaamisesta säädetään rikoslain XVII luvussa (talousrikokset).

III Tosiseikat ja pääasian oikeudenkäynti

13. Syyttäjäviranomaisten mukaan pääasian pääsyytetty Emil Eredics ei ole käyttänyt aiotun tarkoituksen mukaisesti Euroopan unionin ohjelmasta saatua 1 200 000 Unkarin forintin (HUF) tukea, on tehnyt petoksen väärennettyjen asiakirjojen avulla ja aiheuttanut vahinkoa tuetun hankkeen toteuttamista valvoneelle ja tilinpäätöksen toteuttamisesta vastanneelle VÁTI-nimiselle unkarilaiselle yritykselle sekä Euroopan unionin talousarviolle.

14. Toimivaltainen virallinen syyttäjä katsoo, että Eredicsin toimet loukkaavat Euroopan unionin taloudellisia etuja Unkarin rikoslain 314 §:n 1 momentin a kohdassa tarkoitetulla tavalla.

15. Tutkinnan aikana virallinen syyttäjä on kuulustellut useasti Eredicsiä, joka ei kuitenkaan tunnustanut tosiseikkoja.

16. Tutkinnan tulosten perusteella Szombathelyn virallinen syyttäjä (Szombathelyi Városi Bíróság) nosti 2.9.2008 syytteen Eredicsiä ja toista syytettyä vastaan.

17. Saatuaan syytekirjelmän kansallinen tuomioistuin antoi sen 7.11.2008 tiedoksi pääsyytetylle. Eredics myönsi kansalliselle tuomioistuimelle toimineensa väitetyllä tavalla ja vaati sovittelumenettelyn järjestämistä, jotta syytteistä luovuttaisiin tai hänet jätettäisiin tuomitsematta rikosprosessilain 221/A §:n mukaisella tavalla.

18. VÁTI Kht:n edustaja ilmoitti olevansa samaa mieltä sovittelumenettelyn järjestämisestä.

19. Virallisen syyttäjän näkemyksen mukaan rikos, johon syytetyn väitetään syyllistyneen, ei kuulu niiden rikosten joukkoon, joiden tapauksessa voidaan järjestää sovittelumenettely. Lisäksi esillä olevassa asiassa ei virallisen syyttäjän mukaan voida järjestää sovittelumenettelyä, koska Eredics ei vastoin Unkarin oikeuden säännöksiä ole tunnustanut

tosiseikkoja jo esitutkinnan aikana. Lisäksi syyttäjän mielestä on järjetöntä, että VÁTI Kht osallistuu sovitteluun uhrin asemassa ja saa korvauksia syytetyltä; lopullisena uhrina on Euroopan yhteisö, koska EU:n tuen käyttö muihin tarkoituksiin kuin se on myönnetty loukkaa yhteisön taloudellisia etuja ja vaikuttaa haitallisesti yhteisön talousarvioon siten, että sovittelu ei ole esillä olevan asian erityispiirteet huomioon ottaen perusteltua.

IV Ennakkoratkaisupyyntö ja oikeudenkäynti unionin tuomioistuimessa

20. Edellä esitetyn vuoksi Szombathelyi Városi Bíróság on 22.4.2009 tekemällään ja 8.6.2009 unionin tuomioistuimeen saapuneella päätöksellä lykännyt asian käsittelyä ja esittänyt unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Kuuluuko ’muu kuin luonnollinen henkilö’ neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS 1 artiklan a alakohdassa tarkoitetun ’uhrin’ käsitteen alaan, kun otetaan huomioon puitepäätöksen 10 artiklassa tarkoitettu velvollisuus edistää uhrin ja rikoksentekijän välistä rikosasioiden sovittelua? Tällä kysymyksellä kansallinen tuomioistuin pyytää unionin tuomioistuinta selventämään ja täydentämään asiassa C-467/05, Dell’Orto, 28.6.2007 annettua tuomiota.

2) Voidaanko puitepäätöksen 2001/220 10 artiklan käsitettä ’rikosasia’ tulkita siten, että se tarkoittaa kaikkia rikoksia, joiden lainsäädännössä määritellyt objektiiviset tunnusmerkistöt ovat olennaisilta osin samankaltaisia?

3) Voidaanko puitepäätöksen 2001/220 10 artiklan 1 kohtaa tulkita siten, että rikoksentekijän ja uhrin välisen sovittelun on oltava mahdollista ainakin ennen kuin ensimmäinen oikeusaste antaa ratkaisunsa eli että vaatimus tosiseikkojen tunnustamisesta oikeuskäsittelyssä esitutkinnan päätyttyä on yhdenmukainen sovittelun edistämistä koskevan velvollisuuden kanssa, kun muut vaaditut edellytykset täyttyvät?

4) Sisältyykö puitepäätöksen 2001/220 10 artiklan 1 kohtaan tae siitä, että rikosasioissa annetaan yleisesti – ilman harkintavallan käyttöä – mahdollisuus sovitteluun edellyttäen, että muut lainsäädännössä asetetut ennakkoedellytykset täyttyvät? Onko toisin sanoen säännös, jonka mukaan ’rikoksen luonne, sen tekotapa ja epäilty henkilö huomioon ottaen oikeudenkäyntimenettelystä voidaan luopua [tai] on perusteltua olettaa, että tuomioistuin toteaa rangaistusta mitatessaan tekijän katuneen tehokkaasti’, 10 artiklan säännösten (edellytysten) vastainen?”

21. Unionin tuomioistuimessa huomautuksia ovat esittäneet Ranskan, Italian ja Unkarin hallitukset sekä komissio.

V Oikeudellinen arviointi

A *Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys*

22. Kansallisen tuomioistuimen ensimmäinen kysymys koskee sitä, voiko myös oikeushenkilö olla puitepäätöksessä tarkoitettu uhri ainakin puitepäätöksen 10 artiklan mukaisen sovittelun yhteydessä.

23. Tätä kysymystä puitepäätöksen henkilöllisestä soveltamisalasta käsiteltiin jo asiassa Dell'Orto annetussa yhteisöjen tuomioistuimen tuomiossa, jonka selventämistä ja täydentämistä kansallinen tuomioistuin nimenomaisesti pyytää. Kyseisen tuomion mukaan puitepäätöstä on tulkittava siten, että lainvoimaisen langettavan rikostuomion jälkeisessä täytäntöönpanomenettelyssä puitepäätöksessä tarkoitettu uhrin käsite ei kata oikeushenkilöä. [3]

24. Nyt käsiteltävässä asiassa onkin tarkasteltava sitä, sovelletaanko puitepäätöksen 10 artiklalla säännellyn sovittelun yhteydessä laajempaa uhrin käsitettä. Asia ei ole näin.

25. Tätä vastaan puhuu jo se, että puitepäätöksen 1 artiklan a alakohdassa esitetään uhrin käsitteen oikeudellinen määritelmä. Siinä määritellään aluksi, kuka voi olla puitepäätöksessä tarkoitettu "uhri": ainoastaan luonnollinen henkilö. Mikään puitepäätöksen sanamuodossa ei viittaa siihen, että uhrin käsite voisikin olla tätä laajempi puitepäätöksen yksittäisillä sääntelyaloilla.

26. Kuten totesin asiassa Dell'Orto antamassani ratkaisuehdotuksessa, myöskään puitepäätöksen systemaattinen ja teleologinen tulkinta ei puolla uhrin käsitteen laajentamista vastoin päätöksen sanamuotoa. Lukuisia puitepäätöksen säännöksiä nimittäin voidaan sisältönsä puolesta soveltaa ainoastaan luonnollisiin henkilöihin. [4] Otettakoon esimerkiksi 1 artiklan a alakohta, jossa uhrille mahdollisesti aiheutuneista vahingoista mainitaan erityisesti fyysinen tai henkinen vaurio tai

3 – Asia C-467/05, Dell'Orto, tuomio 28.6.2007 (Kok., s. I-5557, 60 kohta).

4 – Ks. em. asia Dell'Orto, ratkaisuehdotus 8.3.2007, 52 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

henkinen kärsimys. Nämä voivat koskea ainoastaan luonnollisia henkilöitä. Mainittakoon myös 2 artiklan 1 kohta, jonka mukaan uhria tulee kohdella hänen ihmisarvoaan asianmukaisesti kunnioittaen.

27. Myöskään perusoikeuksista, jotka unionin lainsäätäjän on otettava huomioon, ei ilmene syytä sisällyttää oikeushenkilöitä uhrin käsitteeseen. Lainsäätäjän on nimittäin yhdenvertaisuusperiaate huomioon ottaenkin säänneltävä ainoastaan luonnollisten henkilöiden kohtelua. Vaikka rikoksista voi aiheutua vahinkoa myös oikeushenkilöille, jo puitepäätöksen 2001/200 1 artiklan a alakohdassa esitetty uhrin määritelmä viittaa siihen, että luonnollisten henkilöiden kärsimä vahinko ei useinkaan rajoitu aineellisiin menetyksiin vaan se voi yhdessä fyysisten ja henkisten vaurioiden sekä henkisen kärsimyksen kanssa saavuttaa aivan toisenlaiset mittasuhteet kuin oikeushenkilöiden tapauksessa. Lisäksi luonnolliset henkilöt ovat rikosoikeudenkäynneissä usein selvästi enemmän suojelun tarpeessa kuin oikeushenkilöt, joilla säännönmukaisesti on ammattimainen avustaja. Nämä ovat objektiivisia perusteita kohdella etuoikeutetusti luonnollisia henkilöitä, jotka ovat joutuneet rikoksen uhriksi.

28. Näin ollen on todettava, että mikään puitepäätöksessä 2001/220 ei viittaa siihen, että uhrin käsitettä olisi muutettava päätöksen sanamuotoa laajemmaksi koskemaan myös oikeushenkilöitä. Tämä pätee myös puitepäätöksen 10 artiklalla säännellyn sovittelun yhteydessä.

29. Lisäksi on vielä tarkasteltava kansallisen tuomioistuimen esittämää väitettä, jonka mukaan oikeushenkilöiden jättäminen puitepäätöksen uhrin käsitteen ulkopuolelle voi johtaa siihen, että rikosten uhreja kohdellaan epäyhdenvertaisesti jäsenvaltioissa. Useat jäsenvaltiot nimittäin soveltavat laajempaa uhrin käsitettä pannessaan puitepäätöksen täytäntöön ja sisällyttävät siihen oikeushenkilöt. Näihin jäsenvaltioihin verrattuna uhrit olisivat epäedullisemmassa asemassa jäsenvaltioissa, joissa ne voivat olla ainoastaan luonnollisia henkilöitä.

30. Tällainen epäyhdenvertainen kohtelu johtuu kuitenkin siitä, että puitepäätöksellä on ainoastaan tarkoitus yhdenmukaistaa luonnollisten henkilöiden asemaa koskevat toimenpiteet. Mahdollinen jäsenvaltioiden välinen epäyhdenvertainen kohtelu yhdenmukaistamisen ulkopuolisilla osa-alueilla johtuu osittaisen yhdenmukaistamisen luonteesta, eikä sitä voida poistaa laajentamalla puitepäätöksen tulkintaa vastoin sen selkeää sanamuotoa.

B *Toinen ennakkoratkaisukysymys*

31. Kansallisen tuomioistuimen toinen kysymys koskee sitä, voidaanko puitepäätöksen 10 artiklan käsitettä ”rikosasia” tulkita siten, että se tarkoittaa kaikkia rikoksia, joiden lainsäädännössä määritellyt objektiiviset tunnusmerkistöt ovat olennaisilta osin samankaltaisia.

32. Tämän kysymyksen lähtökohtana on se, että Unkarin oikeuden mukaan petostapauksessa sovittelu voidaan järjestää myös silloin, kun rikoksen uhri on oikeushenkilö. Sitä vastoin Unkarin oikeudessa ei säädetä sovittelusta tapauksissa, joissa on kyseessä rikoslain 314 §:ssä tarkoitettu Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen loukkaaminen. Rikoslain XVII luku (talousrikokset), johon tämä säännös sisältyy, ei nimittäin kuulu lukuihin, joiden osalta rikosprosessilain 221/A §:ssä säädetään sovittelumenettelyn mahdollisuudesta. [5]

33. Kansallinen tuomioistuin katsoo, että petoksen ja Euroopan unionin taloudellisten etujen loukkaamisen rikostunnusmerkistöt ovat pääpiirteissään samoja. On siis syytä pohtia, voiko kansallinen rikoslain säätäjä samanlaisten rikosten tapauksessa vapaasti päättää sovittelun järjestämisestä tai järjestämättä jättämisestä vai edellyttääkö unionin oikeus yhdenmukaista kohtelua.

34. Aluksi tässä yhteydessä on todettava Unkarin hallituksen katsoneen vakuuttavia näkökohtia sisältäneissä huomautuksissaan, että mainitut kaksi Unkarin oikeuden mukaista rikostunnusmerkistöä eroavat toisistaan selvästi. Unkarin hallituksen mukaan on viime kädessä kansallisen tuomioistuimen tehtävä selvittää näiden kahden tunnusmerkistön rinnastettavuus tyhjentävästi.

35. Unkarin ja Italian hallitukset katsovat, että toinen kysymys on ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen annettava vastaus huomioon ottaen ilmeisen hypoteettinen ja että siihen ei siksi tarvitse vastata, sillä se koskee oikeushenkilöön kohdistuvaa rikosta, joka ei nimenomaisesti kuulu puitepäätöksen soveltamisalaan.

36. Unkarin lainsäätäjä kuitenkin sallii sovittelun sekä tapauksissa, joissa uhrit ovat luonnollisia henkilöitä, että tapauksissa, joissa ne ovat oikeushenkilöitä, jos ne rikostunnusmerkistöt täyttyvät, joiden osalta sovittelusta on säädetty. [6] Siksi se on voinut päätyä panemaan puitepäätöksen täytäntöön laajemmin

5 – Petoksen tunnusmerkistöstä sitä vastoin säädetään luvussa XVIII (Omaisuusrikokset), ja sen osalta Unkarin rikosprosessilaissa säädetään sovittelusta.

6 – Tunnusmerkistöt luetellaan Unkarin rikosprosessilain 221/A §:n 1 momentissa.

kuin on välttämätöntä ja siten pyrkiä noudattamaan puitepäätöstä myös oikeushenkilöiden sovittelun osalta.

37. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tällaisen laajan täytäntöönpanon tapauksessa kysymys unionin oikeuden tulkinnasta on otettava tutkittavaksi. Unionin oikeusjärjestykseen liittyy nimittäin intressi varmistaa, että tulevien tulkintaerojen välttämiseksi kaikille yhteisön oikeussäännöille annetaan yhdenmukainen tulkinta riippumatta olosuhteista, joissa niitä sovelletaan. [7]

38. Jos unionin tuomioistuin katsoo, että kyse on laajasta täytäntöönpanosta, sen olisi lausuttava siitä, onko jäsenvaltiolla puitepäätöksen soveltamisalalla eli *luonnollisten henkilöiden* tapauksessa velvollisuus määrätä sovittelusta yhdenmukaisesti kaikkien samanlaisten rikosten osalta.

39. Puitepäätöksessä tosin annetaan jo sen sanamuodon perusteella jäsenvaltioille huomattavasti harkintavaltaa rikosasioiden sovittelussa. Siinä ainoastaan todetaan erittäin väljästi ilmaistuna, että kunkin jäsenvaltion on pyrittävä edistämään rikosasioiden sovittelua. Jäsenvaltioiden on edistettävä ainoastaan sellaisten rikosten sovittelua, joita ne pitävät siihen ”soveltuvina”. Tämä soveltuvuuden kriteeri antaa jäsenvaltioille laajan liikkumavaran siinä, minkä rikosten osalta ne säätävät sovittelusta. Voidaan kuitenkin pohtia, velvoittaako unionin oikeuden mukainen yhdenvertaisen kohtelun periaate, jota jäsenvaltioiden on noudatettava pannessaan puitepäätös täytäntöön, järjestämään sovittelun yhdenmukaisesti kaikkien samankaltaisten rikosten tapauksessa, jos ne säätävät tiettyihin rikoksiin sovellettavasta sovittelusta. Muuten seurauksena voisi olla sellaisten henkilöiden epäyhdenvertainen kohtelu, jotka ovat joutuneet pohjimmiltaan samankaltaisten rikosten uhreiksi. Tietyn rikoksen uhrilla olisi mahdollisuus sovittelun järjestämiseen, kun taas pohjimmiltaan samankaltaisen rikoksen uhrin tapauksessa ei olisi säädetty sovittelusta. Tässä yhteydessä olisi selvitettävä myös se, voiko tällainen epäyhdenvertainen kohtelu olla perusteltu rikosten ennaltaehkäisemistä koskevien seikkojen perusteella.

40. En halua kuitenkaan ottaa näihin kysymyksiin tässä vaiheessa lopullista kantaa, koska mielestäni nyt käsiteltävässä asiassa ei

7 – Ks. vakiintunut oikeuskäytäntö alkaen yhdistetyistä asioista C-297/88 ja C-197/89, Dzodzi, tuomio 18.10.1990 (Kok., s. I-3763, Kok. Ep. X, s. 555, 36 ja 37 kohta); erityisesti direktiivin 90/434 osalta ks. asia C-28/95, Leur-Bloem, tuomio 17.7.1997 (Kok., s. I-4161, 32 ja 34 kohta) ja asia C-43/00, Andersen og Jensen, tuomio 15.1.2002 (Kok., s. I-379, 18 ja 19 kohta); ks. lisäksi asia C-280/06, ETI ym., tuomio 11.12.2007 (Kok., s. I-10893, 21 ja 22 kohta).

ole kyse laajemmasta täytäntöönpanosta kuin on välttämätöntä. Unkarin lainsäätäjä on nimittäin tietoisesti päättänyt olla säätämättä sovittelusta nyt käsiteltävän asian konkreettisen rikostunnusmerkistön tapauksessa, jossa on loukattu Euroopan yhteisöjen taloudellisia etuja ja jossa uhreina ei voi olla luonnollisia henkilöitä. Tätä rikosta ei mainita niiden rikosten joukossa, joihin on mahdollista soveltaa sovittelua Unkarin rikosprosessilain 221/A §:n 1 momentin mukaisesti. Näin ollen ei myöskään liene tarkoitus panna puitepäätöstä täytäntöön laajemmin kuin on välttämätöntä. Unkarin hallitus jopa huomauttaa, että sovittelu olisi nyt käsiteltävässä asiassa contra legem. Sikäli kuin Unkarin lainsäätäjä on säätänyt sovittelusta muiden rikosten osalta myös silloin, kun uhrina on oikeushenkilö, se on mahdollisesti säätänyt osittain välttämätöntä laajemmasta täytäntöönpanosta. Nyt kyseessä olevan rikoksen ja rikostyypin osalta ei ole säädetty laajemmasta täytäntöönpanosta kuin on välttämätöntä.

41. Myöskään kansallisen tuomioistuimen toisen ennakkoratkaisukysymyksen yhteydessä esittämistä seikoista ei käy ilmi, että se katsoisi toisen kysymyksen liittyvän täytäntöönpanoon, joka on laajempaa kuin on välttämätöntä. Sen sijaan katson kansallisen tuomioistuimen toisen kysymyksen koskevan sitä, *velvoittaako* unionin oikeus säätämään oikeushenkilöitä koskevasta sovittelusta, jos kansallisessa oikeudessa säädetään samankaltaisen rikoksen tapauksessa tällaisen sovittelun soveltamisesta uhrina pidettävään oikeushenkilöön.

42. Tästä on syytä täsmentää, että jäsenvaltiolla ei missään tapauksessa voi olla *velvollisuutta* säätää sovittelusta, jos rikoksen uhri on oikeushenkilö. Unionin oikeuden mukaista yhdenvertaisuusperiaatetta nimittäin sovelletaan ainoastaan unionin oikeuden soveltamisalalla, jonka nyt käsiteltävässä asiassa määrittää puitepäätös. Puitepäätös koskee ainoastaan rikosten uhreina oleviin luonnollisiin henkilöihin sovellettavia säännöksiä, kun taas uhreina olevat oikeushenkilöt eivät kuulu puitepäätöksen eivätkä siten myöskään unionin oikeuden soveltamisalaan. Näin ollen unionin oikeuden mukaisesta yhdenvertaisuusperiaatteesta ei seuraa velvollisuutta säätää rikosasioiden sovittelusta tapauksissa, joissa oikeushenkilö on joutunut rikoksen uhriksi, jos kansallisessa oikeudessa säädetään pohjimmiltaan samankaltaiseen rikokseen sovellettavasta sovittelusta myös silloin, kun uhri on oikeushenkilö.

C *Alustava huomautus kolmannesta ja neljännestä ennakkoratkaisukysymyksestä*

43. Kansallisen tuomioistuin pyytää kolmannessa ja neljännessä ennakkoratkaisukysymyksessään tarkempia tietoja puitepäätöksen 10 artiklalla säännellyn sovittelumenettelyn konkreettisesta muodosta. Eräiden osapuolten mielestä nämä kysymykset ovat ilmeisestikin luonteeltaan hypoteettisia eikä unionin tuomioistuimen tarvitse vastata niihin. Koska vastaukset kahteen ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen ovat jo osoittaneet, ettei pääasiassa ole kyse puitepäätöksessä tarkoitetusta uhrista ja ettei myöskään yhdenvertaisen kohtelun periaatteesta seuraa velvollisuutta säätää konkreettiseen rikokseen sovellettavasta sovittelusta, vaikka uhri onkin oikeushenkilö, myös minä katson, että näihin kysymyksiin ei ole tarpeen vastata.

44. Siltä varalta, että unionin tuomioistuin kuitenkin haluaa vastata myös näihin kahteen kysymykseen tämän ratkaisuehdotuksen 36 kohdassa esittämieni, välttämätöntä laajempaa täytäntöönpanoa koskevien ajatusteni vuoksi, tarkastelen niitä seuraavana toissijaisesti.

D *Kolmas ennakkoratkaisukysymys*

45. Kansallinen tuomioistuin kysyy sovittelumenettelyn muodosta aluksi, voidaanko puitepäätöksen 10 artiklaa tulkita siten, että rikoksentekijän ja uhrin välisen sovittelun on oltava mahdollista ainakin ennen kuin ensimmäinen oikeusaste antaa ratkaisunsa.

46. Tätä kysymystä koskevissa huomautuksissaan kansallinen tuomioistuin viittaa siihen, että sen mielestä loukataan epäillyn puolustautumisoikeuksia, jos sovittelun järjestämisen edellytykseksi asetetaan sitä edeltävä tosiseikkojen tunnustaminen esitutkinnan aikana. Unkarin rikosprosessioikeuden mukaan sovittelumenettelyn järjestäminen edellyttää muun muassa, että ”epäilty tunnustaa tosiseikat esitutkinnan aikana, hyväksyy ja voi kantaa vastuun uhrin kärsimän vahingon korvaamisesta tai korvata uhrille muulla tavalla rikoksesta aiheutuneet haitalliset seuraukset”.[8]

47. Kolmannessa ennakkoratkaisukysymyksessä on siis kaksi osaa. Ensinnäkin on selvitettävä, mihin ajankohtaan mennessä sovittelun on oltava mahdollista. Toiseksi on tarkasteltava sitä, sopiiko puitepäätöksen kanssa yhteen se, että sovittelun järjestämisen

8 – Unkarin rikosprosessilain 221/A §:n 3 momentin b kohta.

edellytykseksi asetetaan tosiasioiden tunnustaminen jo esitutkinnan aikana.

1. Sovittelumenettelyn ajankohta

48. Puitepäätöksen 10 artiklan 1 kohdassa säädetään, että kunkin jäsenvaltion on pyrittävä edistämään rikosasioiden sovittelua.

49. On mahdollista katsoa, ettei tämän kanssa sovi yhteen se, että jäsenvaltio säätää ainoastaan esitutkinnan aikana järjestettävästä sovittelusta ja siten edistää sovittelua yksinomaan oikeudenkäynnin varhaisessa vaiheessa.

50. Puitepäätöksen 1 artiklan e alakohdan mukaan ”rikosasioiden sovittelulla” tarkoitetaan uhrin ja rikoksen tekijän väliseen neuvotteluratkaisuun pyrkimistä *ennen rikosoikeudenkäyntiä tai sen aikana* toimivaltaisen henkilön välityksellä. Sovittelua varmasti edistetään erityisen hyvin, jos se on mahdollista aina rikosoikeudenkäynnin päättymiseen asti. Puitepäätös ei kuitenkaan velvoita edistämään sovittelua näin laajamittaisesti. Siinä nimittäin määritellään sovittelu nimenomaan ratkaisuun pyrkimiseksi ennen rikosoikeudenkäyntiä *tai* sen aikana ja katsotaan siten riittäväksi, että sovittelumahdollisuus on olemassa ylipäänsä jossakin oikeudenkäynnin vaiheessa. Tämän vaihtoehtoisen muotoilun myötä puitepäätöksestä käy ilmi, että sovittelua voidaan käydä sekä esitutkinnan että tuomioistuinmenettelyn aikana mutta sen ei tarvitse olla mahdollista molemmissa samanaikaisesti. Se, rajoittavatko jäsenvaltiot sovittelumahdollisuuden vain tiettyyn oikeudenkäynnin vaiheeseen, kuuluu siis puitepäätöksessä annettuun jäsenvaltioiden laajaan harkintavaltaan.

51. Lisäksi Unkarin hallitus katsoo, että Unkarin oikeuden mukaan sovittelu on mahdollista vielä esitutkinnan jälkeen eli tuomioistuinmenettelyn aikana, mitä puoltaa myös Unkarin rikosprosessilain 266 §:n 3 momentin sanamuoto. Kansallisen tuomioistuimen kolmas ennakkoratkaisukysymys koskeekin tosiseikkojen tunnustamisen hyväksyttävää ajankohtaa sovittelun edellytyksenä. Tähän tähtää myös kolmannen ennakkoratkaisukysymyksen toinen lause.

2. Epäillyn esittämä tunnustus

52. Unkarin rikosprosessilain 221/A §:n 3 momentin b kohdan mukaan sovittelun

järjestäminen edellyttää tosiseikkojen tunnustamista esitutkinnan aikana. Seuraavaksi on selvitettävä, huomioidaanko tässä riittävällä tavalla 10 artiklassa säädetty sovittelun edistäminen.

53. Puitepäätöksessä ei täsmennetä, miten jäsenvaltioiden tulee järjestää sovittelumenettelyn yksityiskohdat. Puitepäätöksen 10 artiklan 1 kohdassa ainoastaan velvoitetaan jäsenvaltiot yleisesti edistämään rikosasioiden sovittelua. Saman artiklan 2 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että uhrin ja rikoksentekijän välillä rikosasioiden sovittelun aikana tehdyt sopimukset voidaan ottaa huomioon.

54. Puitepäätöksessä on siis jätetty kansallisille lainsäätäjille laaja harkintavalta sovittelun konkreettisen muodon suhteen.[9] Puitepäätöstä ei kuitenkaan saa panna konkreettisesti täytäntöön siten, että se menettää tehokkaan vaikutuksensa suurelta osin ja että siten laiminlyödään puitepäätöksen 2 artiklan 1 kohdassa säädetty velvollisuus, jonka mukaan kunkin jäsenvaltion on annettava uhreille todellinen ja asianmukainen asema rikosoikeudellisessa järjestelmässään.[10]

55. Myös tässä yhteydessä on katsottava, että syytetyn näkökulmasta houkuttelevampi on sovittelumenettely, jota tämän ei tarvitse valita vielä meneillään olevan esitutkinnan aikana vaan jonka hän voi valita syytteen nostamisen jälkeenkin. Tällöin syytetyllä on mahdollisuus odottaa ensin, mihin tulokseen tutkinta johtaa. Mitä houkuttelevampi sovittelumenettely on syytetyn kannalta, sitä todennäköisemmin myös uhri pääsee hyötymään sovittelun eduista, mikäli hän toivoo sovittelua.

56. Jäsenvaltioille puitepäätöksen täytäntöönpanossa asetetut väljät rajat eivät kuitenkaan ylity nyt käsiteltävässä asiassa, sillä puitepäätös ei Unkarin oikeuden kaltaisten järjestelyjen vuoksi menetä tehokasta vaikutustaan suurelta osin. Yhtäältä sovittelumenettelyille jää hyvin huomattava soveltamisala, ja toisaalta voidaan esittää myös perusteluja mahdollisimman varhaisen sovittelun edistämiseksi jo esitutkinnan aikana. Uhri voidaan esimerkiksi alun alkaenkin säästää mahdollisesti rasittavalta tuomioistuinkäsittelyltä, ja myös kriminaalipolitiikan näkökulmasta Unkarin lainsäädännön mukaiset sovittelun lieventävät vaikutukset rangaistuksen mittaamiseen tai jopa menettelyn lopettaminen voidaan perustella sitä paremmin, mitä varhaisemmassa vaiheessa syytetty tunnustaa toimineensa väitetyllä tavalla ja pyrkii sopimaan korvauksesta uhrin kanssa.

9 – Ks. asia C-404/07, Katz, tuomio 9.10.2008 (Kok., s. I-7607, 46 kohta).

10 – Ks. edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Katz, tuomion 47 kohta.

Unkarin hallitus on todennut tästä, että varhaisen tunnustamisen vaatimus otettiin käyttöön, jotta estettäisiin epäillyn taktikointi ja väärinkäytökset.

57. Kansallisen tuomioistuimen mielestä sovittelun järjestämiselle asetettu edellytys tosiasioiden tunnustamisesta esitutkinnan aikana loukkaa lisäksi syytetyn oikeutta olla esittämättä syyllisyyttään tukevia seikkoja (nemo tenetur se ipsum accusare). Kansallisen tuomioistuimen mukaan vaarana on, että epäilty pakotetaan sääntöjenvastaisesti tunnustamaan tosiseikat ja siten todistamaan itseään vastaan.

58. Ranskan hallitus katsoo, ettei vapautta olla todistamatta itseään vastaan ole loukattu, ja viittaa tältä osin Unkarin rikosprosessilain 221/A §:n 5 momenttiin. Siinä säädetään, että todisteina ei voida käyttää epäillyn ja uhrien sovittelumenettelyn aikana antamia lausuntoja seikoista, jotka ovat menettelyn kohteena. Nyt käsiteltävässä asiassa kyse on kuitenkin epäillyn tunnustuksesta, jonka hän tekee esitutkinnan aikana *ennen* sovittelumenettelyn järjestämistä. Tämä ei ajankohdan vuoksi näin ollen kuulune mainitun säännöksen soveltamisalaan. Ennakkoratkaisukysymys ei siis tämänkään vuoksi ole hypoteettinen.

59. Puitepäätöstä on tulkittava kunnioittaen perusoikeuksia. [11] Niistä on nyt käsiteltävän asian yhteydessä mainittava ennen muuta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan [12] 47 artiklan 2 kohdassa vahvistettu oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

60. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan oikeutta olla esittämättä omaa syyllisyyttä tukevia seikkoja koskeva periaate on keskeinen osa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 6 artiklan mukaisesti. [13] Sen tarkoituksena on kyseisen oikeuskäytännön mukaan erityisesti syytetyn suojeleminen viranomaisten sääntöjenvastaiselta pakottamiselta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan vapaus olla todistamatta itseään vastaan tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että syytetyn tahtoa vaieta kunnioitetaan. Lisäksi vapauteen olla todistamatta itseään vastaan sisältyy se, että syytteessä esitetään rikosasiaa koskevat

11 – Ks. edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Katz, tuomion 48 kohta ja asia C-105/03, Pupino, tuomio 16.6.2005 (Kok., s. I-5285, 59 kohta).

12 – Nizzassa 7.12.2000 julistettu Euroopan unionin perusoikeuskirja (EYVL C 364, s. 1), sellaisena kuin se on Strasbourgissa 12.12.2007 hyväksytyssä muodossaan (EUVL C 303, s. 1).

13 – Ks. asia Jalloh v. Saksa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 11.7.2006 (54810/00, Recueil des arrêts et décisions 2006-IX, 97 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Epävirallinen ranskasta saksaksi tehty käännös on saatavana Saksan oikeusministeriön verkkosivuilla osoitteessa http://www.coe.int/t/d/menschenrechtsgerichtshof/dokumente_auf_deutsch/volltext/urteile/20060711-Jalloh.asp.

todisteet siten, ettei tarvita todistusaineistoa, joka on hankittu syytetyltä vastoin tämän tahtoa pakottamalla tai painostamalla. [14]

61. Syytettyyn kohdistetaan tiettyjä paineita tunnustaa tosiasiat varhaisessa vaiheessa, jos hän tietää, että jättämällä tosiasiat tunnustamatta tai tunnustamalla ne vasta myöhemmin hän ei voi enää päästä nauttimaan sovittelun eduista. Kielletystä painostamisesta tai pakottamisesta ei kuitenkaan ole kyse, jos lainsäätäjä varsinkin rangaistuksen mittaamisen alalla luo positiivisia kannustimia, jotka saavat syytetyn tunnustamaan tosiasiat mahdollisemman varhaisessa vaiheessa. Niinpä rangaistusta mitattaessa tunnustus otetaan muutenkin tavallisesti huomioon rangaistusta lieventävänä seikkana. Kuten kaikki asian käsittelyyn osallistuneet osapuolet ovat perustellusti katsoneet, Unkarin järjestelyn kaltaisella sovittelumenettelyllä ei loukata oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

E *Neljäs ennakkoratkaisukysymys*

62. Kansallisen tuomioistuimen neljäs kysymys koskee sitä, edellytetäänkö puitepäätöksen 10 artiklan 1 kohdassa, että lainsäädännössä asetettujen edellytysten täyttyessä on annettava poikkeuksetta mahdollisuus sovittelumenettelyyn ja että tämä mahdollisuus ei saa riippua toimivaltaisten viranomaisten harkintavaltaan perustuvasta päätöksestä. Kansallinen tuomioistuin viittaa tässä yhteydessä Unkarin rikosprosessilain 221/A §:n 3 momentin d kohtaan. Sen mukaan virallinen syyttäjä päättää sovittelumenettelyn järjestämisestä, jos rikoksen luonne, sen tekotapa ja epäilty henkilö huomioon ottaen oikeudenkäyntimenettelystä voidaan luopua tai jos on perusteltua olettaa, että tuomioistuin toteaa rangaistusta mitatessaan tekijän katuneen tehokkaasti.

63. Kansallinen tuomioistuin katsoo, että Unkarin säännös sallii syyttäjäviranomaisten subjektiivisten näkökohtien huomioon ottamisen tehtäessä päätöstä sovittelun edellytysten täyttymisestä, mikä voi olla esteenä sovittelun järjestämiselle. Kansallisen tuomioistuimen mukaan tämä ei edistä sovittelua, mikä aiheuttaa haittaa uhreille.

64. Vastattaessa ennakkoratkaisukysymykseen on jälleen viitattava siihen, että puitepäätöksen 10 artiklan 1 kohtaan ei sisälly konkreettisia tietoja sovittelumenettelyn muodosta. Niinpä siitä ei myöskään käy suoraan ilmi, saako mahdollisuuden sovitteluun jättää toimivaltaisen viranomaisen

14 – Ks. edellä alaviitteessä 13 mainittu asia Jalloh v. Saksa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomion 100 kohta.

harkintavallan varaan. Puitepäätöksessä ainoastaan velvoitetaan jäsenvaltiot yleisesti edistämään sovittelua. Siksi jäsenvaltioille jätetään laaja harkintavalta sovittelumenettelyn ja sen edellytysten suhteen. [15]

65. Puitepäätöstä ei kuitenkaan saa panna konkreettisesti täytäntöön siten, että se menettää tehokkaan vaikutuksensa suurelta osin. [16] Puitepäätöksen 10 artiklan 1 kohtaan sisältyvää velvollisuutta sovittelun edistämiseen on näin ollen tulkittava siten, että siinä edellytetään sellaista täytäntöönpanoa, että päätöksellä on käytännössä huomattava soveltamisala.

66. Kuten Italian ja Ranskan hallitukset ovat korostaneet, tätä taustaa vasten puitepäätöksen vastaisena ei voida lähtökohtaisesti pitää sitä, että toimivaltaisilla viranomaisilla on harkintavaltaa niiden tehdessä päätöksen sovittelumenettelyn aloittamisesta. Puitepäätöksen 10 artiklan 1 kohtaa ei voida tulkita siten, että uhrille on annettava yleinen ja rajoittamaton oikeus sovitteluun. Syyttäjäviranomaisen yksittäinen päätös vaikuttaa asianmukaiselta, sillä siinä on erityisesti varmistettu yksittäisen tapauksen kaikkien sellaisten olosuhteiden huomioon ottaminen, jotka voivat sovittelua koskevan uhrin edun lisäksi koskea muitakin merkityksellisiä seikkoja ja arvioita, eikä sovittelumenettely kyseisen päätöksen vuoksi lähtökohtaisesti menetä tehokasta vaikutustaan.

67. Viranomaisille annetun harkintavallan on kuitenkin perustuttava objektiivisiin kriteereihin ja kunnioitettava perusoikeuksia, eikä se saa tosiasiallisesti muodostaa estettä sovittelulle. Siksi sovittelu onkin monissa tapauksissa sallittava, jos uhri sen hyväksyy.

68. Kun otetaan huomioon, että valtion oikeuteen nostaa syyte ei liity ainoastaan uhreja suojelevia seikkoja vaan että rangaistuksella voidaan erityisesti pyrkiä sopeuttamaan rikoksentekijä yhteiskuntaan ja edistämään rikosten ennaltaehkäisyä, voi kuitenkin olla täysin hyväksyttävää kieltää sovittelu myös siinä tapauksessa, että uhri hyväksyisi sen.

15 – Ks. tästä edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Katz, tuomion 46 kohta.

16 – Ks. tästä edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Katz, tuomion 47 kohta.

VI Ratkaisuehdotus

69. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Szombathelyi Városi Bíróságin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

”1) Uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä 15.3.2001 tehdyssä neuvoston puitepäätöksessä 2001/220/YOS tarkoitetut uhrit ovat myös puitepäätöksen 10 artiklalla säännellyn rikosasioiden sovittelun tapauksessa ainoastaan luonnollisia henkilöitä.

2) Unionin oikeudesta ei näin ollen seuraa velvollisuutta säätää rikosasioiden sovittelusta myöskään tapauksissa, joissa oikeushenkilö on joutunut rikoksen uhriksi, jos kansallisessa oikeudessa säädetään pohjimmiltaan samankaltaiseen rikokseen sovellettavasta sovittelusta myös silloin, kun uhri on oikeushenkilö.”